

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sex förskolepedagogers syn på barnlitteraturens roll i verksamheten
- en intervjuundersökning

Johanna Isedal och Elin Jarlmo

Kulturellt meningsskapande genom musik, rytmik och drama

Specialisering: Svenska

LAU390

Handledare: Jan Eriksson

Examinator: Christina Ekström

Rapportnr: HT 10 1120 22

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Sex förskolepedagogers syn på barnlitteraturens roll i verksamheten – en intervjuundersökning

Författare: Johanna Isedal och Elin Jarlmo

Termin och år: Termin 7, år 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Jan Eriksson

Examinator: Christina Ekström

Rapportnummer: 1120 22

Nyckelord: Förskola, barnlitteratur, berättelse, språkutveckling, verklighetsrelatering, fantasistimulering

Sammanfattning

Uppsatsens syfte är att undersöka pedagogers tankar kring barnlitteraturens betydelse för barn och hur dessa tankar kommer till uttryck i det praktiska arbetet i verksamheten. Vår huvudfråga är: Hur och vad tänker pedagoger kring barnlitteraturens betydelse? För att undersöka vårt syfte har vi använt oss av intervju som kvalitativ metod. Intervjusvaren har analyserats med hjälp av tidigare forskning. Resultatet av undersökningen visar att samtliga pedagoger anser att barnlitteratur är viktig att arbeta med. Pedagogerna tog upp områden som genom barnlitteratur berör språkutvecklingen, verklighetsrelatering och fantasistimulering. Dessa tre kategorier är en utgångspunkt i analysen. Pedagoger i förskoleverksamheter har ett ansvar för att följa läroplanens strävandemål. Undersökningen visade att många av dessa mål kan uppnås genom barnlitteratur. Den tidigare forskning av barnlitteratur visar sig i vårt arbete ha stor betydelse för barns utveckling.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
INLEDNING	4
DISPOSITION	4
PROBLEMFÖRMULERING	4
SYFTE	4
FRÅGESTÄLLNINGAR	4
DEFINITIONER OCH AVGRÄNSNINGAR	4
TIDIGARE FORSKNING	5
BARNLITTERATURENS PLATS I FÖRSKOLAN	8
HISTORISK ÖVERSIKT	9
METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	11
TILLFÖRLITLIGHET	11
TEORETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT	13
RESULTATREDOVISNING	14
VERKSAMHETSBEKRIVNING	14
VILKA TANKAR FINNS HOS PEDAGOGERNA KRING BARNLITTERATUR	14
HUR SER PEDAGOGERNAS ARBETSSÄTT UT I VERKSAMHETEN	16
PEDAGOGERNAS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL LÄROPLANEN, LPFÖ98	17
RESULTATANALYS	18
PEDAGOGERNAS TANKAR	18
SPRÅKUTVECKLING MED BARNLITTERATUREN LITTERATUREN SOM VERKTYG	18
VERKLIGHETSRELATERING MED BARNLITTERATUREN SOM VERKTYG .	19
FANTASISTIMULERING MED BARNLITTERATUREN SOM VERKTYG	22
PEDAGOGERNAS ARBETSSÄTT	24
SPRÅKUTVECKLING	24

VERKLIGHETSRELATERING	25
FANTASISTIMULERING	26
PEDAGOGERNAS RELATION TILL LPFÖ98.....	27
SLUTDISKUSSION.....	28
LITTERATURLISTA	30
BILAGA	32

Förord

Vi vill tacka vår handledare Jan Eriksson för god vägledning och stort engagemang. Vi vill också tacka våra familjer för stöd genom arbetet

Tack för all hjälp!

Johanna Isedal och Elin Jarlmo

INLEDNING

Barnlitteratur har haft olika syften genom tiderna. Berättelser och sagor har alltid varit viktigt men haft olika mål. Barnlitteratur har skrivits för att fungera som en uppfostrande metod utifrån både kristna värderingar och en moralisk vägledning i förhållande till samhället. Olika genrer i barnlitteraturen har kommit och gått under årens lopp och nya sätt att se på barn har trätt fram. Dagens moderna syn på barn återges i barnlitteratur. Den moderna barnlitteraturen ska främja barns utveckling, vara lustfylld och spegla deras verklighet.

Då barnlitteratur innehåller dessa viktiga aspekter och mer därtill, antar vi att det är relevant att använda barnlitteratur som utvecklingsverktyg i verksamheter. Vi finner barnlitteraturen väldigt intressant och anser att det är lämpligt att undersöka vad pedagoger vet och tänker om detta. Från de kunskaper och synsätt pedagogerna har undersöker vi hur de praktiseras i verksamheten. Vi ser många stävandemål som kan uppnås med hjälp av barnlitteratur och kopplar pedagogernas kunskaper till läroplanen där det undersöks hur de kan se barnlitteraturen som ett hjälpmedel.

DISPOSITION

Först presenteras problemformulering och syfte följt av frågeställningar, definitioner och avgränsningar. Därefter redogörs för den tidigare forskningen där barnlitteraturforskare presenteras och deras synsätt på barnlitteraturens relevans för barn. Läroplanen för förskolan presenteras enskilt då den är grundläggande för en fungerande verksamhet. Slutligen presenteras den historiska forskningen där synen på barnet och barnlitteraturen beskrivs.

PROBLEMFORMULERING

Vi vill veta hur stor plats barnlitteraturen får i förskoleverksamheter, hur mycket barnlitteratur används för läsning och berättande samt hur pedagoger tänker och arbetar med det. För att ta reda på detta undersöker vi detta med hjälp av intervjuer.

SYFTE

Uppsatsens syfte är att undersöka pedagogers tankar kring barnlitteraturens betydelse för barn och hur dessa tankar kommer till uttryck i det praktiska arbetet i verksamheten.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Är pedagogerna medvetna om barnlitteraturens relevans för barns utveckling? På vilket sätt arbetar pedagoger med barnlitteratur? I vilken omfattning följer pedagogerna upp läroplanen för förskolans strävandemål kring det som kan utvecklas med hjälp av barnlitteratur?

DEFINITIONER OCH AVGRÄNSNINGAR

Definitioner:

Förskoleverksamheter innefattar både förskola och förskoleklass.

Inom ramen för detta arbete inkluderas både det muntliga berättandet och barnböcker i begreppet *barnlitteratur*. Med barnböcker menar vi en bok som innehåller text och bild. Vi gör det därför att vi undersöker förhållanden i förskolan där små barn inte ännu lärt sig läsa.

Den litterära amningen innebär att barn tillsammans med en vuxen läser, att man som barn får ta del av mycket litteratur.

Verklighetsrelatering betyder att barn relaterar barnlitteraturens innehåll till sin verklighet.

Fantastistimulering gynnas av barnlitteraturen då den ger barn idéer som hjälper dem i exempelvis, deras lek. Att läsa för barn där de får ta del av historier som innefattar exempelvis länder och händelser de aldrig varit i kontakt med innan, får barn att ta del av nya erfarenheter och därmed främjas fantasin.

Flanosagor är en form av berättelser där bilder sätts upp på en tavla eller overhead

Avgränsningar

Vi har valt att inte behandla de olika utbildningar och befattningsbeskrivningar de intervjuade har. Vår ursprungliga tanke var att jämföra fritidspedagoger och förskollärare med avseende på de kunskaper om barnlitteratur de fått i sina utbildningar. Efter genomförda intervjuer såg vi dock ingen grund för en sådan uppdelning då vi ansåg att de tre ämnesområden vi lyft fram ur materialet gav tillräckligt material att bearbeta vidare med.

TIDIGARE FORSKNING

Nedan följer en uppräknig av ett antal barnlitteraturforskarens syn på barnlitteraturens betydelse för barns utveckling. Författare av böcker som presenterar de didaktiska teorier vi valt att utgå från ingår även i denna uppräknig. Disponeringen av den tidigare forskningen kan jämföras med en trattmodell. Den tidigare forskningen presenteras efter det mest övergripande, grundläggande för arbetet. Därefter redovisas den forskning som är mest väsentlig.

Gunn Imsen (2009) beskriver hur det känns för barn och ungdomar att vara ung i dagens samhälle. Därmed följer olika teoritraditioner som har relevans för dagens skola och hur man arbetar med det. Vi har använt oss av hennes bok i syfte att stärka vår undersökning genom den sociokulturella teorin.

Silwa Claesson (2007) skriver om hur olika teorier relaterar till praktiskt arbete. Hon beskriver de sociokulturella och konstruktivistiska teorierna och om dess skillnader och likheter. Hon menar att olika teorier ser olika ut men att många går hand i hand och att ett arbetssätt i praktiken ofta har blandade teorier. Claessons tankar kring de sociokulturella och det konstruktivistiska perspektivet är något som stödde vår teoretiska anknytning.

Olga Dysthe (2003) talar om de olika utmaningar man står inför som lärare, där ett lärande ska vara både på ett socialt och ett individuellt plan. I samspel med andra sker ett lärande både socialt och individuellt. Hon menar att det krävs en didaktisk kompetens och en viss syn på lärandet för att kunna arbeta på ett sådant sätt. Vi använder oss av Dysthe för att stärka det sociokulturella perspektivet för vår studie. Författaren presenterar olika sociala redskap som människor använder sig av i olika sociala aktiviteter.

Roger Säljö (2002) beskriver bland annat olika teorier i utvecklingssyfte. Han talar om omvärldens och interaktionens betydelse för lärandet. Utgångspunkten för att se dessa kopplingar ligger i olika teorier, byggda på Piaget och Vygotskijs tankar. Det finns en koppling i utvecklingsyfte mellan omvärlden och lärandet, där människan måste känna, lukta, det vill säga använda sina sinnen för att upptäcka världen. Säljös bok använder vi i avseende att presentera teoretikernas Piaget och Vygotskijs olika hypoteser kring barns utveckling.

Lena Kåreland (2001) beskriver i sin studie en överblick av barnlitteraturens framväxt och betydelsen av barnlitteratur i ett barns uppväxt. Hon diskuterar kring den moraliska uppfostran och barns villkor i samhället. Hon presenterar den första barnboken från 1500-talet, går sedan från århundrade till århundrade och presenterar synen på barnet därefter. Användningen av Kåreland syftar till att beskriva historiska aspekter av barnlitteratur. Olika samhällsmoraler genom tiderna presenteras därefter och hur de influerade barnlitteraturen.

Ingrid Nettervik (2004) belyser den moderna barnlitteraturens utveckling fram till 2000-talet. Hon presenterar olika genrer som existerar och har även lämnat lite extra plats åt de mest klassiska sagorna. Hon presenterar den moderna barnboken som kom i mitten på 1900-talet och den förändrade synen på barnet i samband Pippi Långstrump. Tillämpningen av Nettervik har för avsikt att visa de typiska dragen av hur den moderna barnlitteraturen yttrade sig och hur samhällssynen på barnet förändrades.

Maria Nikolajeva (2004) beskriver och diskuterar hur den moderna barnlitteraturen är konstruerad utifrån narratologi. Narratologi handlar om berättelsekonst. Hon skriver om hur barnboken skiljer sig från vuxenboken och börjar med att presentera ett historiskt perspektiv på barnlitteraturen. Här tar hon upp olika synsätt på barnlitteratur utifrån den moderna barnboken och skiljer den från den mer historiska boken. Hon talar kring maktstrukturens ifrågasättning och trots mot vuxenvärlden då barn fick en ny förebild, Pippi Långstrump. Vår användning av Nikolajevas bok sker igenom ett historieperspektiv där vi tar upp Pippi Långstrumps genomslag på 1940-talet.

Ulf Ärnström (2008) skriver om berättelsens vikt i den pedagogiska verksamheten. Han förklarar varför det är så viktigt att barn får med sig berättelser i sin uppväxt. Han ger många bra konkreta tips på hur man som pedagog kan arbeta och trycker på att det är viktigt att barn övar på att berätta utifrån sina minnen. Han tar upp och belyser lärarens vikt som mentor för barnet som ska lära sig berätta. När vi tar upp olika arbetssätt som kan intrigeras i förskoleverksamheten använder vi Ärnström som stöd. I syfte att stärka vikten av varför.

Lena Kåreland (2005) diskuterar barnlitteraturen utifrån ett genusperspektiv. Hon belyser vilka könsstereotypa mönster som förmedlas i barnlitteratur och hur de påverkar barns syn på kön. Hon undersöker hur man använder barnlitteratur i skola och förskola, och belyser betydelsen av att barn får ha ett samtal kring vad de läser. Hon menar att bilderna är viktiga i barnlitteratur då de blir förebilder för pojkar och flickors agerande. Likaså är det viktigt att visa de kulturella värderingarna. Hon hävdar att barn ska få upptäcka vilka positioner som är möjligt att inta, inte att de blir serverade ett beteende eller ett kön. Vår användning av Kåreland syftar till att visa hur genus behandlas i barnlitteratur och hur barnen tar till sig de olika könsstereotyperna som framställs.

Ulla Rhedin (2001) ger läsaren olika infallsvinklar av bilderboken. För att få en vetenskaplig utgångspunkt vill hon påvisa bilderboken som ett eget forskningsområde. Hon beskriver bildens relevans för barnets utveckling och menar på att bilderna väcker känslor i barns undermedvetna. Rhedin menar att bilden är en konstform som är viktig att ta till sig då den ofta har någonting att berätta. I undersökningen som tar upp olika arbetssätt med barnlitteratur presenteras Rhedins idéer kring bilderbokens olika budskap.

Lena Kåreland (2009) beskriver hur barnboken står i relation till samhället, beskriver vad barn har för relation till böcker och skiljer det från hur det var tidigare. Hon beskriver vikten av att barn får ta del av böcker och tar upp olika sorters behov den behandlar hos ett barn. Kåreland talar om samtalet och hur det hjälper till att forma personligheter och insikter i både oss själva och andra. Hon skriver om att media har tagit plats i samhället och hur barnboken är en del av

det. I det avsnitt som behandlar pedagogernas tankar om detta i vår studie, stödjer vi oss på Kåreland. Genom ett verklighetsperspektiv kan vi dra paralleller mellan hennes bok och vår undersökning. Barn relaterar det de läser till sin verklighet och då får de uppleva känslor och andra erfarenheter de aldrig annars skulle möta. Genom barnlitteraturen identifierar sig barn med det de läser, skapar intressen och får ta del av olika kulturella världar som de sedan relaterar till sin egen värld.

Gösta Dahlgren, Karin Gustafsson, Elisabeth Mellgren och Lars-Erik Olsson (2008) påvisar bildens betydelse i barnlitteraturen. De menar att barnlitteraturen är väldigt betydelsefull för barns språkutveckling. Det handlar om att möta barns intresse för skriftspråket så att utvecklingen blir så naturlig som möjligt. Författarna tar upp hur skriftspråkutvecklingen ter sig från två års ålder. Vi har använt oss av denna bok under den del som redogör vikten av att utveckla barns fantasiförmåga och att boken är ett relevant verktyg. Bilder har förmåga att få barnet !! att utveckla sitt skriftspråk. På så sätt kan barn via bilden lära sig läsa.

Maj Björk och Caroline Liberg (2009) talar om hur man kan arbeta med förförståelse i läs – och skrivutveckling hos yngre barn. De tar upp olika sätt som pedagoger kan arbeta med i litteraturen med barn och varför. Författarna skriver om hur viktigt det är för barn att deras föräldrar läser för dem och hur det kan förbygga läs- och skrivsvårigheter längre fram i livet. Björk och Liberg menar vidare att gemenskapen är relevant och därför är det angeläget att läsa tillsammans med barn för att hjälpa till med den språkliga utvecklingen. Vi har använt oss som stöd av denna litteratur, då den stärker våra och pedagogernas tankar om vad barnlitteratur ger barn i den språkliga utvecklingen. Björk och Liberg berör ämnet återberättande och menar att barn lär sig språket via högläsning. Författarna rekommenderar den "litterära amningen" vilket också har relevans för barns utveckling av språk och uttrycks sätt. Vidare i studien har vi tagit med författarnas tips om arbetssätt för pedagoger i förskola och förskoleklass.

Ulla Rhedin (2004) visar hur bildens betydelse kan visa vägen för ett barn till språk, kultur och fantasi. Vi har använt oss av hennes bok i den delen som behandlar pedagogers arbetssätt för de yngre barnen i en verksamhet, hur viktigt det är för barn att känna igen det som de får uppläst för sig och hur de kopplar det till sin egen verklighet. Det beskrivs hur barn lär sig att skildra olika sorters beteenden genom bilden. Här använder vi oss av författarens stöd när vi sätter verklighetsrelationen i samspel med arbetet kring barnlitteratur, exempelvis barns behov av att kunna känna igen olika beteendemönster.

Kent Hägglund och Kristen Fredin (2005) beskriver olika sorters dramaövningar som är bra att använda sig av i olika pedagogiska arbeten. De tar bland annat upp olika sorters övningar som är språkligt- och fantasikrävande för barn. Vi kopplar deras övningstips och arbetsförslag till hur man kan arbeta med berättande på ett nöjsamt och nyttigt sätt. Detta baseras på att dramaövningar hjälper till att utveckla fantasin och föreställningsförmågan.

Bente Eriksen Hagtvet (2004) visar hur och varför barn ska stimuleras i sin språkutveckling. Hennes tankar går hand i hand med Vygotskijs där utveckling och lärande sker i sociala sammanhang. Författaren betonar att samspelet är en utgångspunkt för samtal och kommunikation. Det är viktigt att ha ett medvetet tänkande som pedagog och att barn får den uppmuntran som de behöver i förskoleåldern. Vidare skriver författaren om normaliseringen och hur den påverkar barn i deras tillväxt och progression samt hur leken är ett hjälpmedel för utveckling i att bearbeta olika känslor och svåra händelser. Eriksen Hagtvet har varit en hjälp till denna studie då den stödjer vikten av att barn inte ska delas in i fack efter sin ålder utan att olika barn är olika långt komna i sin utveckling. Därför bör litteratur anpassas individuellt. Författaren ser vidare kopplingar till att böcker hjälper barn i deras lek och fantasi och får

barn att sätta ord på sina känslor och tankar. Detta hänvisar studien till i de delar som behandlar pedagogers tankar och arbetssätt.

Carina Fast (2008) diskuterar högläsningen som en betydande del av barns utveckling när det gäller språket. Hon berättar om språkets rytm och om hur barn lär sig rytmen genom att både se och höra text och bild. Hon skildrar barns hemmamiljöer och talar om klass, kultur och kopplar till språkutveckling och läsning. Fast skriver om datorers och andra mediala redskaps vikt i barns liv idag och ser positivt på samhällets utveckling när det gäller barns språkliga progression. Hon påpekar vad fantasin har för relevans för barn och vidare hur den kan bindas till både barnlitteratur och deras egna berättelser. Detta är också ett stöd för vår uppsats i de delar som berör pedagogers tankar och som hjälper oss att belysa olika barns varierade hemmamiljöer.

Lev S Vygotskij (2005) är grundare till den sociokulturella teorin och skriver om fantasi och kreativitet. Han talar kring relevansen att utveckla sin kreativa och fantasifulla sida för att skapa en personlighet. Han beskriver hur fantasi skapas och hur den förbinds med verkligheten, hur viktigt det är med erfarenheter och att leka. Vygotskij presenterar funktioner i hjärnan som har samband med det fysiska vi gör, som till slut är grunden för lärande, det sociokulturella och den sociala miljön. Vygotskijs tankar är ett underlag och en hjälp i att lyfta den estetiska delen som är relevant i utvecklingen och som är ett bra verktyg att använda sig av när man som pedagog arbetar med litteratur. Studien presenterar (via Vygotskij) varför man bör främja barns fantasi och hur barnlitteraturen stöttar detta främjandet.

Ovanstående översikt av den tidigare forskningen visar barnlitteraturens vikt för barns utveckling. Den utvecklar barns språk genom olika sätt att läsa. Den får barnet att kunna relatera till sin verklighet vilket vidgar deras erfarenheter som i sin tur gör ett avtryck i leken. Barnlitteraturen hjälper barn att utveckla sin fantasiförmåga som i sin tur är ett underlag för barns minne.

BARNLITTERATURENS PLATS I FÖRSKOLAN

Läroplanen för förskolan säger inget konkret kring hur barnlitteratur ska behandlas i förskolan. Det finns dock strävandemål, och genom att arbeta kring barnlitteraturen skulle målen kunna uppnås. Kåreland (2005:57) menar att läroplanen är svag när det gäller språkets betydelse och önskar därför att läroplanen tydliggjorde detta mer.

Enligt Lpfö98 (www.skolverket.se) ska barns empati och medkänsla för människor utvecklas på så sätt att de ska få förståelse för att människor har olika etiska bakgrunder, sexualitet och religion. Förskolan ska även ge barnet förståelse för sin bakgrund. Med detta som grund skall pedagogen möta varje individ utifrån dennes nivå och erfarenheter som i sin tur är grunden till barns identitetsutveckling.

Förskolan ska arbeta med språkets utveckling där uppmuntran och tillvaratagande av barns intresse skall fungera som en utgångspunkt. Det är viktigt att barn som har utländskt påbrå, lär sig sitt modersmål, då de får med sig det svenska språket på vägen. Barns lek, fantasi, lust att lära och kreativitet är något som skall stimuleras i verksamheten. Detta för att kunna utvidga kunskaper och utveckla färdigheter. Ett samarbete mellan föräldrar och pedagoger skall fungera väl i verksamheten. Förskolan skall fungera som ett komplement för hemmet. Förskolan skall vara en hjälpare i uppfostran och lärandet för barn. Föräldrarna skall ha kunskap om vilka mål förskolan strävar efter då de ska vara med och påverka verksamheten. Inom utveckling och lärande för barn finns vissa mål som förskolan och verksamheten ska

sträva efter då det ligger på pedagogens ansvar att barn ska få de bästa möjligheterna och chanserna för att få en bra grund att stå på.

”Förskolan skall sträva efter att varje barn:

- utvecklar sin identitet och känner trygghet i den,
- utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära,
- utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga,
- utvecklar sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar,
- tillägnar sig och nyansera innebörden i begrepp, ser samband och upptäcker nya sätt att förstå sin omvärld,
- utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar,
- utveckla sitt ord- och begreppsfrörråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner,
- utvecklar sin skapandeförmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama,
- som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål ” (www.skolverket.se, 1998:9).

Ovan nämnda punkter, från läroplanen för förskolans stävandemål, ser vi kunna koppla till användning av barnlitteraturen. Exempelvis så utvecklar barn sin identitet när de känner igen sig i olika karaktärer i barnlitteraturen. De utvecklar deras begreppsfrörråd och de upptäcker nya sätt att förstå omvärlden genom text, bild och berättelse.

HISTORISK ÖVERSIKT

Den första barnboken kom 1591 och var menad för främst högadliga fröknar med syfte att förmedla förhållningsregler och religiös moral. Barnuppfostran som var det viktigaste syftet i barnboken under 1500-talet. Barn skulle växa upp till goda kristna och en bönbok framställdes speciellt för barn. Under 1600-talet utgavs endast ett fyrtiotal barnböcker. (Kåreland, 2001:26-27).

Under 1700-talet, upplysningstiden, förändrades synen på barnet och ett engagemang för att ge ut barnlitteratur uppkom. Innan ansågs barn vara vuxna efter sju års ålder. Barn fick ta del av arbetsuppgifter i hemmet. Barn sågs som smidig och billig arbetskraft, då de var små och fick plats i utrymmen som inte rymmer en vuxen människa. (Nettervik, 2002:6).

Nyttigt och nöjsamt var det nytänkande målet för barnlitteraturen. Det handlade om att förse barn med rätt sorts kunskap. Det fanns en vilja att barn skulle växa upp till att i framtiden handla på ett framgångsrikt sätt, att vara förnuftiga och fylla en samhällsfunktion. Nu hamnade den kristna uppfostran i bakgrunden. Under detta sekel utvecklades ett antal genrer. Äventyrsböcker, fackböcker, moraliserande barnlitteratur och sist men inte minst fabeln som hade sina rötter i antiken med ett pedagogiskt och moraliskt syfte. Under 1800-talet utvecklades en ny syn på barnlitteraturen och på barnet som sågs som oskuldsfullt och naivt där känsla och fantasi var de genomsyrande begreppen. Trots det roande syftet i

barnlitteraturen var moralen och uppfostran fortfarande styrande. I och med att folksagor, rim och ramsor kom upp genom berättartraditionerna var de nu även lämpade för barn. Detta sågs som utvecklande för barns känsloliv och fantasi. Makt var en del av den dominerande moraliska barnlitteraturen som ansåg att barn skulle ta lärdom av handlingar och dess konsekvenser (Kåreland 2001:28-34).

I 1700-talet och 1800-talets Sverige gjorde man stora skillnader mellan läs- och skrivförståelse. Under denna period kunde de flesta barn i svenska hem läsa då det ansågs vara viktigt. Skrivning däremot ansågs inte lika väsentligt vilket också visade sig då de inte fick undervisning i det. I slutet av 1800-talet förändrades synen då förhållandet mellan läsning och skrivning. Nu sågs de komplettera varandra och därmed utvecklande (Dahlgren, Gustavsson, Mellgren och Olsson, 2008:23-24).

Under 1900-talet förändrades sättet att se på barnet radikalt. Alla barn skulle nu ha rätt till en barndom och barnomsorg var en del av samhället. Barn skulle vara barn och med det menas att leken fick stor betydelse för utvecklingen. (Nettrvik, 2002:8).

Barnlitteraturen handlade dock fortfarande om att vägleda barn in på moraliska vägar. Den moderna svenska barnlitteraturen satte sin stämpel år 1945 när Astrid Lindgren kom med det revolutionerade genombrottet, boken *Pippi Långstrump*. Kritiker reagerade negativt på den !!. En karaktär som i en bok är ond ska bli bestraffad och en god bli belönad. Pippi Långstrump uppförde sig illa mot vuxna, struntade i skolan och bodde ensam i ett stort hus med en apa och en häst. Hon trotsade vuxenvärlden och den moraliserande inställningen till barnlitteratur med att gestalta barns maktdröm. (Nettervik, 2002:198). Enligt Nikolajeva (2004) är maktstrukturernas ifrågasättning en typisk skildring i den moderna barnlitteraturen, vilket man tydligt ser i *Pippi Långstrump*. Detta då hon som ovan nämns, trotsar de vuxnas normalitet (Nikolajeva, 2004:17). Pippi är en flicka som är starkast i världen och här bryter hon mot de typiska könsrollerna. Ett varmt hjärta och mycket omsorg för andra var något som Pippi även stod för men som lätt hamnade i bakgrunden av hennes revolt. Kritikerna fasade över att barn skulle ha denna flicka som förebild. (Nettervik, 2002:198).

METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Arbetet bygger på kvalitativa intervjuer. Med det menas att det är en primär, grundläggande metod för att få fram den information vi söker på den problemställning vår uppsats bygger på. Den kvalitativa undersökningen ger till skillnad från ett kvantitativt undersökningssätt, mer frihet i de svar som fås. En kvantitativ undersökning, till exempel en enkätundersökning har fasta frågor, ofta fasta svarsalternativ och svaren registreras med blanketter. I den kvalitativa intervjun finns inga fasta frågor och svar, men man utgår precis som i den kvantitativa metoden, från ett fast frågeområde. Svaren i en intervju varierar beroende på hur den intervjuade svarar, vilket är en av anledningarna till att vi valt just en kvalitativ metod. En annan anledning är att vi vill ha ut så mycket information vi kan från pedagogerna, vilket en intervju ger oss möjlighet till. "Syftet med den kvalitativa intervjun är att få den intervjuade att ge så uttömmande svar som möjligt" (Johansson & Svedner, 2006:43). För att den intervjuade ska få möjlighet att tala om allt hon/han kan, krävs de att intervjuaren anpassar frågorna till intervjupersonen. Det är viktigt att intervjuare inte visar sina egna åsikter så att frågorna vinklas efter intervjuarens egna värderingar (Johansson & Svedner, 2006:43). Vi kommer att spela in intervjuerna digitalt med ljudupptagande kamera för att sedan lyssna av och transkibera svaren för att efter det analysera svaren.

Genom att ställa öppna frågor som ger möjlighet till varierade svar, får vi en bred syn på pedagogers föreställning. Vi kan också djupare tolka pedagogerna genom en intervju än genom ett frågeformulär där frågorna som ovan nämnt, har fast svarsalternativ. Vi har intervjuat pedagoger enskilt där vi var passiva som intervjuare. Med begreppet passiv menar vi att vi inte ställer ledande frågor eller lägger värderingar i frågorna eller svaren. Vi formade våra frågor så att vi kunde agera passivt under intervjun (se bilaga).

Vi valde att kontakta pedagoger på två olika förskoleverksamheter inför intervjuerna. Den ena är en sexårsverksamhet och den andra verksamheten är en förskola med åldrarna 1-5. Vi valde dessa två olika verksamheter för att få ett brett perspektiv på hur man arbetar med barnlitteraturen och för att kunna göra en jämförelse med resultaten. När intervjuerna utfördes gjorde vi det tillsammans. En av oss ställde frågor medan den andra hade uppsikt över inspelningen. Vi turades om att ta ansvar för dessa två olika uppgifter.

Genom undersökningen och tidigare forskningsunderlag finns en hypotes som menar att barnlitteraturen hjälper barn i deras utveckling. Hypotesen styr inte studien då den går ut på att undersöka vad pedagoger har för kunskaper. Hypotesen är en grund att stå på när intervjufrågorna formas. Vidare blir det en underökning baserad på empirisk forskning (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007:11-23).

TILLFÖRLITLIGHET

Arbetet är byggt på en fallstudie vilket betyder att resultat i studien endast gäller de pedagoger som blivit intervjuade (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2007:121-122). Studien skildrar två olika förskoleverksamheter där pedagoger har olika syn på barnlitteratur. Arbetet bygger på tidigare forskning och till hjälp har vi använt oss av metodböcker som följer nedanför.

- Bo Johansson och Per-Erik Svedner (2006) talar kring kvalitativa och kvantitativa metoder i undersökningar. En vägledande bok som redogör hur man skriver ett examensarbete i lärutbildningen. Författarna tar upp olika skildringar kring metoderna beroende på vad det är för arbete och beskriver hur man går tillväga.

- Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Hendrik Oscarsson och Lena Wängnerud (2007) vägleder läsaren genom en forskningsprocess och beskriver hur en empirisk forskning är strukturerad. De talar kring vad empirisk forskning är, hur man går till väga och varför man ska utföra denna forskning. De förklarar hur man bör gå till väga för att skapa en trovärdig och väl strukturerad undersökning. Detta gör denna bok till en bra handledningsbok inom vetenskaplig forskning som vi har använt oss av.
- Staffan Stukát (2005) vägleder till olika examensarbeten. Han skriver bland annat om hur man följer APA-manualen och vi har använt oss av den i syfte att skriva referenser och följa en disponering.
- Nils Gilje och Harald Grimen (2007) talar kring olika problemställningar inom den moderna samhällsvetenskapen, där de bland annat tar upp hermeneutiken. Hermeneutiken är en metodlära om förståelse och tolkning, som är en hjälp för att förstå och lösa olika problem. De menar att denna metodlära är viktigt för samhällsvetenskaperna då tolkning är en grund i forskningsprocessen

Studien gäller för dem vi intervjuat vilket betyder att vi har gjort en tolkning och kan göra ett antagande.

I Esaiasson, Giljam, Oscarsson och Wängnerud (2007:23) kan man läsa om empirisk forskning där författarna menar att denna forskning utgår från det insamlade materialet och därmed ökar trovärdigheten i undersökningen. Insamlat material är utgångspunkten och med det menas att man är öppen för olika resultat. En icke empirisk undersökning utgår ifrån en tes som styr resultatet, alltså att tesen är en utgångspunkt för vad resultatet ska bli. Forskaren styr resultatet genom att exempelvis välja ut de svar som passar tesen.

Vår undersökning består av sex intervjuer. Det fanns inga förutfattade meningar om hur pedagogernas svar skulle se ut när intervjuerna gjordes. När intervjuerna undersöktes fann vi tre olika återkommande moment och tankar som pedagogerna hade kring barnlitteratur och som vi såg som intressanta. Vidare utnyttjades momenten som utgångspunkt för vår redovisning och analys och blev grunden för disponeringen. Momenten består av den språkliga utvecklingen, verklighetsrelatering och fantasistimulering. Det är utifrån det här arbetssättet som vi utför en empirisk forskning.

Vi analyserade vårt material med utgångspunkt av en hermeneutisk tolkningsmetod. Hermeneutiken betyder att tolkningar görs utifrån texter eller muntliga yttranden. Det är viktigt att ha en förståelse för det som ska undersökas så det finns en möjlighet att förstå ett yttrande eller handlande. Detta så att en tolkning kan göras på problemet som ska vara ett meningsfullt fenomen (Gilje & Grimen, 2007:172-174). Det meningsfulla fenomenet i detta arbete är frågeställningen som lyder: Är pedagogerna medvetna om barnlitteraturens relevans? På vilket sätt arbetar pedagoger med barnlitteratur? I vilken omfattning följer pedagogerna upp läroplanen för förskolans strävande mål kring det som kan behandlas med hjälp av barnlitteratur?

TEORETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Arbetet har utgått från det sociokulturella perspektivet och på Vygotskijs tankar där kommunikation och sammanhang (enligt Claesson, 2007) är grunden för den sociala miljön och därmed lärandet. Men vi har även inriktat oss på konstruktivismen och Piagets teorier om barnets personliga och enskilda lärande, då vi ser att dessa två teorier kompletterar varandra och går hand i hand (Claesson, 2007:31).

Vygotskij menar (enligt Dysthe 2001:75) att lärande sker genom utveckling och för att komma dit behöver man social samverkan, vilket i sin tur leder till sociala och kulturella aktiviteter. Hans intresse låg i den mänskliga psykologiska processen och han inriktade sig på kulturella och kognitiva förlopp. Den kulturella delen bestod av räkning, språk och skrivning medan den kognitiva processen handlade om begreppsbildning, minne och perception. Allt detta har sin grund i den sociala miljön. I samverkan med andra kan man ta till sig andras kunskaper och erfarenheter, ta del av andras människors tankar, diskutera och tala kring olika problem och därmed få olika perspektiv. När människor får ta del av andras kunskap kan det jämföras med mekanisk överföring. Vygotskij kallar denna överföring av kunskap för internalisering.

”Internaliseringsprocessen innebär att mentala funktioner överförs och understöds eller styrs dvs. medieras (vet inte vad det är) – med hjälp av fysiska och intellektuella redskap som vi människor använder i olika slag sociala aktiviteter” (Dysthe, 2001:79).

Internaliseringen kan delas upp i två olika parter. Den ena delen handlar om att ta till sig det som ska läras ut, den andra kallas för bemästrande. Efter det ska individen omvandla kunskapen till sin egen och bearbeta den mentalt. Det går under namnet *appropriering*.

Säljö (2002:122-124) skriver att människor under sina liv befinner sig i olika utvecklingszoner. Begreppet, den närmaste utvecklingszonen, härstammar från Vygotskijs tankar och betyder att någon som är mer kompetent fungerar som en mentor för en person som är mindre kompetent inom det område som lärandet ska uppstå i. Genom att ställa frågor och genom att driva den mindre kompetenta personen framåt i problemlösningen uppstår så småningom en utveckling. Då blir den mindre kompetenta personen mer kunnig inom området och kan till slut klara av problemet på egen hand. Genom att använda sig av den närmaste utvecklingszonen, blir barn mer medvetna om sitt lärande och kan därmed bli mer självständiga i sin egen utveckling. Genom att använda sig av den sociokulturella teorin där barn tillsammans med sina kamrater och pedagoger tar in kunskap, ligger fokus i slutändan i att den personliga individen ska utvecklas, så tolkade vi detta. Genom mediering, internalisering och den närmaste utvecklingszonen ligger därefter barnets individuella utveckling i centrum. Piagets tankar (enligt Säljö, 2002:65) har sitt ursprung i konstruktivismen där lärandet utgår ifrån barnets kognitiva medvetenhet. Barn föds med en kognitiv medvetenhet och med hjälp av omvärlden och miljön så utvecklas den genom att de konstruerar sin egen bild av världen. Det handlar om att konstruktionen är den kognitiva processen, det vill säga tänkandet. Genom att använda olika sinnen som, se, känna och höra, det vill säga en fysisk kontakt, upptäcker barn hur världen fungerar. Utifrån våra egna erfarenheter (vilket bygger på vår utbildning) har vi ett sociokulturellt och ett konstruktivistiskt synsätt. Vi har fått ta del av att barn lär i samspel med andra för att kunna utvecklas på egen hand. Vi ser att det inte går att utesluta någon teori då det handlar om att arbeta med människor som alla har olika sätt att ta in kunskap på. Den sociokulturella teorin handlar om att vi lär tillsammans med andra medans den konstruktivistiska teorin koncentrerar sig på individen och dennes erfarenheter. Vi menar då att barn lär sig från början tillsammans

med andra och för att tillslut övergå till ett individuellt lärande. Därför har vi haft dessa två ovan nämnda teorier som utgångspunkt för undersökningen.

RESULTATREDOVISNING

I följande text redogörs för en beskrivning av verksamheterna där intervjuerna utfördes. Även en presentation av pedagogernas tankar och arbetssätt skildras.

VERKSAMHETSBESKRIVNING

Intervjuerna gjordes med sex pedagoger. De gjordes enskilt och med hjälp av en ljudupptagande kamera för att det skulle bli enklare att gå tillbaka och lyssna på vad pedagogerna sagt. Efter att aktivt ha lyssnat på det inspelade materialet transkriberades svaren. Detta gav en överblick över materialet. Intervjuerna utfördes på två förskoleverksamheter i två olika stadsdelar i Göteborg. Den ena verksamheten är en förskola för barn mellan 1-5 år. Pedagogerna vi intervjuade arbetar på en småbarnsavdelning där barnen är 1-3 år. Det är en mångkulturell förskola med många olika språk. I den andra verksamheten arbetar pedagogerna i två olika förskoleklasser men inom samma verksamhet som är integrerad i en skola. Denna verksamhet är inte mångkulturell då större delen av barnen har svenskt ursprung. Vi har valt att benämna pedagogerna med siffrorna 1-6 där nummer 1-3 arbetar i sexårsverksamheten och nummer 4-6 arbetar på småbarnsavdelningen.

VILKA TANKAR FINNS HOS PEDAGOGERNA KRING BARNLITTERATUR?

Intervjuerna visar att mer än hälften av pedagogerna tar upp vikten av språkutvecklingen som gynnar barns utveckling genom barnlitteratur. Pedagogerna belyser viktiga aspekter som behandlas via barnlitteratur. Barn får ett rikligare språk genom högläsning där de tar till sig språket. De kommunicerar via samtal om böcker man läser och då utvecklar de sin förmåga att diskutera. Barn lär sig även att det finns andra tankar än deras egna.

Barnlitteratur gynnar språkutvecklingen. Böcker hjälper till så att barn får olika sorters infallsvinklar i hur man använder språket. (Pedagog 6).

En pedagog anser att barn tränar sig på att lyssna genom högläsning. Att förstå ett sammanhang av texten skapar ett intresse. ”Tanken är att man ska få upp intresset till att själv vilja läsa” (Pedagog 1). Pedagogen menar att det är en social del för barnen att få återberätta en saga verbalt och att det är förståelsen som är grunden till utveckling.

Det är viktigt att knyta ihop - att både höra en berättelse och kunna återberätta den, det för att själv kunna veta vad det handlar om. Dom lär sig lyssna väldigt bra! (Pedagog 1).

Alla pedagoger anser att det är betydelsefullt att barn kan relatera barnlitteratur till verkligheten vilket betyder att förstå andras tankar, känna igen sig och att kunna koppla till sin egen värld. En pedagog menar att det är utvecklande för barn att kunna identifiera sig med olika karaktärer i barnlitteratur för att kunna utveckla sin egen identitet. Två pedagoger menar att det är viktigt att konkretisera verkligheten genom böcker och att förklara för barnen hur verkligheten ser ut.

Man lär sig saker, rent kunskapsmässigt, man kan lära sig om olika känslor, att det kan se olika ut och att det kan vara olika beroende på

vem det är. Det är viktigt att inget känns fel och konstigt när man är barn (Pedagog 3).

Mer än hälften av pedagogerna tycker att det är viktigt att anpassa barnlitteratur efter barns ålder, intresse och som tidigare nämnts, att barn ska känna igen sig. Så länge barn får höra berättelser som är begripliga och lätta att förstå så ger litteraturen möjlighet till utveckling. Detta innebär att barn behöver en variation av hur olika verkligheter kan se ut.

Jag tror att det är viktigt att läsa olika saker för barn. Det ska ju inte vara över deras nivå. Grundprincipen tror jag är att det ska handla om barn som är i den åldern som de själva är i eller som de kan relatera till (Pedagog 1).

En annan pedagog nämner åldersanpassningen i arbetet med de små barnen. För 1-3 åringar används mestadels pekböcker och det berättas berättelser utifrån bilderna, men pedagogen sa att hon läser mer böcker för de äldre barnen

Litteraturen har större betydelse desto äldre barnen är (Pedagog 5).

Hälften av pedagogerna anser att barnlitteraturen bör få ta större del i barns hemmamiljöer. Detta på grund av den språkutveckling barn får vilket pedagogerna tidigare nämnt. En av pedagogerna menar att barn berövas sitt språk om barnlitteraturen varken behandlas i hemmet eller i verksamheten. En pedagog påpekar problemet att barn inte får tillräckligt med litteratur hemifrån och att det därför måste lyftas fram mer i verksamheten, då förskolan ska fungera som ett komplement till hemmet. En annan menar att ansvaret ligger mest hos föräldrarna och anser att man bör kunna ställa mer krav på att barnlitteratur ska behandlas hemma.

Jag tycker att det är viktigare att föräldrar läser hemma för sina barn (Pedagog 2).

Två pedagoger lägger vikten vid att behandla och bearbeta problem med hjälp av litteraturen. Det kan röra sig om olyckor, dödsfall, mobbing eller krig. Detta för att barn ska kunna knyta an till det och att olika barnlitteraturer kan ha olika syften.

Vissa böcker behandlar saker som är viktiga, som kan vara svåra att prata om men som man måste prata om t ex att man ifrågasätter lite vad som händer och sker i livet (Pedagog 1).

En pedagog tar upp begreppet genus och menar att barnlitteraturen skall väljas utifrån lika livsvillkor vad det gäller flickor och pojkar. Barnlitteraturen ska gynna både pojkar och flickor och även för att barnens ska skapa sig en värdegrund som grundar sig i allas lika värde, oavsett kön och kultur.

Det är viktigt att barnen får en chans att växa upp på lika villkor (Pedagog 4).

En pedagog anser att media tar mycket plats i barns liv idag, framförallt i deras hemmamiljö, och att barn blir överstimulerade. Hon/han anser att barn exempelvis behöver komma ut i skogen och lyssna på sagor då de kan skapa sig inre bilder.

Media är väldigt intensivt idag, det går rätt in i hjärnan väldigt kraftigt och idag har barn väldigt mycket bilder som flashar förbi från datorspel och tv och då kan jag tänka mig att det är viktigt att bara få lyssna och höra på en text så att de skapar inre bilder (Pedagog 2).

Samtliga pedagoger anser att barnlitteratur stimulerar fantasi och det egna skapandet, där både text och bild är viktiga aspekter. Fantasi, tror en pedagog, är den största rikedom en människa kan ha. Genom att använda barnlitteratur med text och bild skapas en bra och enkel väg till att fånga barns intresse och nyfikenhet.

Bilder är väldigt fantasirika och det är viktigt att kunna fördjupa sig i dem (Pedagog 3).

Alla pedagoger talar kring dramatisering och improvisation i berättandet. Berättelsen är grunden till vad som senare kan bli en ny lek, nya bilder, egna texter och sånger, allt med hjälp av fantasin. Det framkommer att det är inlevelsen som är det väsentliga och som ligger till grund för att nyfikenheten och intresset ska väckas hos barnen.

Flanosagor är ett exempel på ett berättande. Berättandet blir då i fokus och barnen kan se bilder samtidigt som de hör ord och berättelser. Barnlitteraturen är tvådimensionell (Pedagog 6).

HUR SER PEDAGOGERNAS ARBETSSÄTT UT I VERKSAMHETEN?

Alla pedagoger har någon form av sagoberättande i sina verksamheter. Hälften av pedagogerna arbetar aktivt med barnlitteratur varje dag då barnen är sex år gamla och har börjat med bokstavsinnlärning. Resterande pedagoger lägger fokus på berättandet då barnen befinner sig i åldrarna 1-3.

De pedagoger som säger sig arbeta med barnlitteratur varje dag använder sig av högläsning både på förmiddagen med bilderbok, och på eftermiddagar med en kapitelbok. Pedagogerna menar att man inte kan få för mycket av barnlitteratur då den fyller olika syften beroende på olika situationer. De behandlar teman, bokstäver, mobbning, sociala och emotionella övningar.

Jag försöker läsa böcker som handlar om den bokstav vi har varje vecka, så att bokstaven anknyts till litteraturen. När vi har tema-vecka, läser vi böcker som handlar om temat. Det är viktigt att samtala kring en berättelse, att barnen får höra en saga och sedan återberätta så att jag vet att de har förstått vad det handlar om. Dom lär sig lyssna väldigt bra då (Pedagog 1).

Den andra gruppen pedagoger som arbetar på en småbarnsavdelning, säger sig arbeta med berättandet mer än böcker. De använder sig av flanosagor där de förtydligar bilderna till den text som läses eller berättas. Ett annat arbetssätt de säger sig använda sig av är pekböcker. Även här är bilderna i fokus.

Jag jobbar med flanosagor, där fokus ligger på berättelser och historier. Litteratur i form av böcker använder vi oss inte speciellt mycket av (Pedagog 5).

En av pedagogerna anser att arbetssättet med barnlitteratur kräver mycket tid och att det handlar om prioriteringar. Pedagogen säger att det inte är lätt att planera in barnlitteraturen som en del av verksamheten då det är brist på personal och stora barngrupper. Pedagogen önskar dock att få mer tid till att kunna arbeta med barnlitteratur eftersom det utvecklar barnen i goda syften.

Det är klart att man kan prioritera in barnlitteraturen i verksamheten, men då konkurrerar den med målning och vattenfärg (Pedagog 5).

Pedagogerna i sexårsverksamheten anser att tidsbristen inte är något problem. Barnlitteraturen ska prioriteras och om det finns en stor litteraturerfarenhet hos pedagogerna underlättar det både planering och arbete.

Tidsbrist? Nej, jag tycker att det går bra att planera. Har man ett stort register så vet man ungefär hur man ska arbeta och planera. (Pedagog 1).

PEDAGOGERNAS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL LÄROPLANEN, LPFÖ98

Fyra av sex pedagoger kopplar arbetet med barnlitteratur till förskolans läroplan. Alla fyra pedagoger ser den språkliga delen som en koppling, medan två av dem även kan dra förbindelser till fantasin och barns intresse.

Att läsa böcker påverkar många typer av områden som står med i läroplanen, dels språkutvecklingen och dels fantasin som då främjas. Barnen får med sig något positivt och dem blir förhoppningsvis motiverade till att lära sig läsa (Pedagog 1).

Två pedagoger kopplar, som nämnts ovan, endast till språkutvecklingen

Ja det går att koppla läroplanen till språkutvecklingen (Pedagog 3).

Två av de sex pedagogerna kopplar inte barnlitteraturen till vad som står i läroplanen. Den ena pedagogen menade att det mer var studenter som var insatta i läroplanen och att hon/han bara har kunskap om det övergripande.

Jag vet ju bara i stort, hur man kopplar, om man kan säga det (Pedagog 2).

Den andra pedagogen säger sig inte alls kunna koppla barnlitteraturen till styrdokumentet.

Oj, inte så på rak arm, det kan jag inte, men det finns säkert något skrivet, som barnen har rätt att ta del av (Pedagog 6).

RESULTATANALYS

Analysens underrubriker består av *Pedagogernas tankar* och *Pedagogernas arbetsätt*. Den första underrubriken är uppdelad i tre delar utifrån barns *språkutveckling med barnlitteraturen som verktyg*, *verklighetsrelatering med barnlitteraturen som verktyg* och *fantasistimulering med barnlitteraturen som verktyg*. I den andra underrubriken görs en sammanfattning där pedagogernas tankar kopplas samman med deras arbetsätt. Utformningen av analysdiskussionen är byggt på pedagogernas tankar och våra tolkningar. Detta stöds på den tidigare forskningen.

PEDAGOGERNAS TANKAR

Språkutveckling med barnlitteraturen som verktyg

Eriksen Hagtvet (2007:7-8) tar upp vikten av att stimulera förskolebarn i deras språkutveckling. I denna ålder är barn mycket mottagliga och de har viljan att lära. Möts då barnet av en ointresserad pedagog som inte fångar upp barnets intresse kan detta få negativa följder, så som läs- och skrivsvårigheter. Författaren menar att ett medvetet arbete kring språkutvecklingen är nödvändigt och trycker på Vygotskijs tankar kring barns lärande. Han hävdar att barn inte föds med kunskap utan kunskap skapas genom handlingar och i en social miljö. Resultatet av intervjuerna visade att de flesta av pedagogerna ansåg att det var viktigt att arbeta med barnlitteratur för att gynna barns språkliga utveckling. Det var dock två av dem som gav konkreta förslag på hur. Detta anser vi, pekar på att pedagogerna har en medvetenhet kring vikten av att arbeta med barns språkutveckling, vilket är en bra grund för att kunna möta barns behov och intresse. Detta för att motverka framtida läs- och skrivsvårigheter. Lpfö98 (www.skolverket.se, 1998:6) säger att förskolan ska stimulera språkutvecklingen genom att ta barnets intresse i beaktande och arbeta med barnets nyfikenhet.

Medvetenhet kring att handlingar i arbetsätt är viktiga för att skapa kunskap hos barn kan man tyda hos två av pedagogerna då de tar upp olika aspekter inom barnlitteraturen som kan vara ett hjälpmedel för språkutvecklingen, så som högläsning och kommunikation. En pedagog tar upp högläsningen som en viktig aspekt då den främjar till ett rikligare språk och ökar förmågan hos barn att förstå ett sammanhang i en text som i sin tur kan leda till ett ökat intresse. En förståelse av ett sammanhang menar även pedagogen hjälper barn att återberätta berättelsen, vilket sker när barn förstår innehållet.

Att högläsning är en aktiv aspekt och handling för barn är något som Fast (2008:90-91) trycker starkt på. Hon menar att barn genom högläsning får chansen till att reflektera över vad som händer i litteraturen och därmed ställa frågor. Detta är ett sätt att få barn att förstå meningen och innehållet men även ett sätt för barn att se och höra hur språket är uppbyggt. Barn får en förståelse av att det finns en rytm i språket, att det finns en början och ett slut på det man vill berätta och att meningarna följer varandra. Björk och Liberg (2009:23) talar kring vikten av återberättandet utifrån högläsning. När barn får högläsning under en kontinuerlig tid lär de sig rytmen och tar till sig berättelsen. Detta skapar lust att själv vilja berätta och det är då återberättandet sker. För att kunna återberätta har de lärt sig vad texten handlar om och på vilket sätt berättelsen är uppbyggd.

Högläsning ger barn en förståelse för språk som används bland annat i form av kommunikation, vilket en annan pedagog tog upp som en viktig aspekt. Genom att återberätta, menar Ärnström (2008:177) att man använder sig av tale- och samtalskonst vilket är en kommunikationsform ur ett språkligt perspektiv. Genom kommunikation sker det en direkt utveckling av det språkliga planet. Pedagogerna säger att kommunikation kring barnlitteratur

gynnar både språket och förmågan av att kunna diskutera. Eriksen Hagtvét (2007:50- 51) talar kring kommunikationen som ett hjälpmedel för barn att kunna uttrycka sig, dels i situationer som är abstrakta och situationer i dåtid, nutid och framtid. Med det krävs en god språkutveckling. Kommunikation förklaras av Eriksen Hagtvét (2007) som något man gör i samspel med en annan människa, att det finns en avsikt med något som man berättar. Här kan en koppling ske till den pedagog som belyste kommunikationen kring böcker som en viktig aspekt för språkutvecklingen. Det sker då ett samtal, dialog, mellan två människor som har något specifikt de vill berätta om boken de läst. Då utvecklar barn förståelse kring hur man kommunicerar och därmed en tar del av utvecklingen inom språket.

Vi anser att kommunikation och högläsning är bra exempel på hur man kan arbeta med förskolebarn inom barnlitteratur. Detta för att de får lära sig hur språket låter och är uppbyggt. Först när barn har lärt sig språkets rytm som Fast (2008) diskuterar kring, kan de lära sig lyssna och det är även där intresset föds.

Verklighetsrelatering med barnlitteraturen som verktyg

Samtliga pedagoger ansåg att det var betydelsefullt med böcker då barn kan relatera dem till verkligheten och de lär sig att förstå egna och andra tankar. Kåreland (2009) skriver om barnbokens vikt i samhället, där hon beskriver litteraturens värde för barn och menar att boken svarar mot många olika behov. Hon menar att om barn får höra sagor och berättelser som de själva kan relatera till, får de enorma mängder erfarenheter och verkligheter som dem annars aldrig skulle uppleva. Läslusten kommer om barn kan sätta sin egen verklighet i relation till litteraturens. Verklighetsrelateringen står för trygghet och närhet om barnet känner igen sig och blir bekräftad via läsning (Kåreland, 2009:162-164). När det gäller att förstå sig på andras tankar så menar Kåreland att boken är ett utmärkt arbetsmaterial. I skönlitteratur uppkommer ofta samtal där det tydligt och konkret visas olika åsikter och attityder som barn kan få inblickar i, även andras tankar (Kåreland, 2009:160). En av pedagogerna svarade att det är utvecklande med barnlitteratur för att barn kan identifiera sig med olika karaktärer. Kåreland menar att läsoplevelser hjälper till att bygga upp vår verklighet, vi lär oss att förhålla oss till vår omgivning och detta hjälper barnen att forma sina egna personligheter (Kåreland, 2009:160).

Vi anser att det är viktigt att visa barn hur verkligheten ser ut, hur andra barn har det i olika länder och att samhället idag är mångkulturellt. Detta för att förstå andra kulturer, att alla lever och har olika religioner. Lpfö98 tar upp värdegrunden som en grundläggande del i verksamheten då det ligger på den vuxnas ansvar att vägleda barn till ett demokratiskt samhälle där alla människor har lika värde oavsett etnicitet, sexualitet och religion. (www.skolverket.se, 1998:3-4). Kåreland (2009) tar upp det internationella perspektivet i undervisning och verksamhet. Hon menar att det "[...] är viktigt för att eleverna ska kunna se den egna verkligheten i ett större sammanhang och att utveckla solidaritet över gränserna, så att de kan leva och verka i ett samhälle med allt tätare kontakter över nations- och kulturgränser" (Kåreland, 2009:131). Vi anser att böcker är ett bra hjälpmedel för att nå dessa viktiga aspekter inom verksamheter. Genom att variera sig i bokläsning och berättande får fler barn chans att relatera till sin verklighet och känna trygghet i sin identitetsutveckling. En pedagog menar att det är viktigt att välja ut litteratur som speglar alla barns verkligheter. "Det är viktigt att det inte känns fel och konstigt när man är barn" (Pedagog 3).

Mer än hälften av pedagogernas ansåg det relevant att anpassa barnlitteratur efter barns intresse och ålder. De menade att det var viktigt att läsa begripliga berättelser för barn för att de ska utvecklas. I Lpfö98 står det att verksamheten bör grundas och planeras utefter barns

intresse och behov (www.skolverket.se, 1998:10). Vi anser att när pedagogerna anpassar sitt litteraturval utifrån barns intresse, sker en medveten planering och de arbetar på ett grundläggande målinriktat sätt i verksamheten. En av pedagogerna trycker på att åldersanpassning är viktig. Pedagogen arbetar med berättelser och pekböcker då hon/han arbetar med barn i åldern 1-3 år. Eriksen Hagtvet (2007:63-64) tar upp problematiken med att sätta en stämpel på barns utveckling utifrån deras ålder. Hon menar att det lätt blir en normalisering av barns utvecklingsprocess men att exempelvis en tvååring kan ligga före och efter i utvecklingen utan att vara annorlunda. Vi anser att pedagoger ska utgå utifrån barns individuella utvecklingsnivå när de väljer ut barnlitteratur, inte utifrån en åldersmall då vi anser att man bör undvika normalisering i förskolan. Med detta menar vi att pekböcker och berättande är bra för barn på småbarnsavdelningar men att man även kan ta in annan barnlitteratur.

Vikten av att behandla olika sorters problem var något som en del pedagoger tog upp. De menade att genom barnlitteraturen kan man behandla olika sorts problem. De kan röra sig om mobbing och utanförskap, olycksfall eller dödsfall, krig och olika hemmaförhållanden. Årnström (2008) talar kring minnesberättelser. Han menar att det är den mest grundläggande och centrala berättargenrer för barn. Den är den mest utmanade språkliga och hälsofrämjande formen säger författaren. Han menar att barn har svårt att strukturera upp händelser och minnen och att framför allt ge dem en mening. Han menar även att denna kunskap är en av människans mest väsentliga psykologiska överlevnadsmekanismer. Läraren kan här fungera som en förebild eller mentor för att inspirera barn till berättande genom sina egna minnesberättelser. Det handlar om att utifrån sitt minne radera ut mindre betydelsefulla delar för berättandet och konstruera ett sinnesuttryck till en välorganiserad berättelse (Årnström, 2008:74-75). Detta anser vi är ett arbetssätt att använda sig av då syftet är att arbeta med olika händelser i förskolan, att lära sig konstruera ett minne till en berättelse.

Med stöd från vad Årnström säger, ser vi att det kan ge fördelar för barns berättande i framtiden, att kunna sätta ord på vad man känner och tänker ser vi som ett mycket givande verktyg. Här kan vi dra kopplingar till den proximala utvecklingszonen, eller den närmaste utvecklingszonen. Med det menas enligt Imsen (2009) att utveckling går från det sociala till det individuella. Barn utför en handling tillsammans med en vuxen eller en kamrat, det viktigaste är att denna andra person har kommit längre än den lärande i utvecklingen. I detta fall är det en pedagog som står för den medierade hjälperanden då hon/han visar och förklarar hur någonting ska utföras. Slutligen handlar det om att barnet ska klara av uppgiften eller att handla på egen hand. (Imsen, 2009:316).

Genusperspektivet kom upp i våra intervjuer från en av pedagogerna där det beskrevs som en viktig tanke med att välja ut barnlitteratur som passar både pojkar och flickor med lika livsvillkor. Vi tolkar lika livsvillkor som att barn ska få samma erbjudanden i barnlitteraturen oavsett kön. Pojkar och flickor ska ta lika mycket plats i barnlitteraturen och det ska finnas en mer jämställd könsordning. Kåreland (2005:126-127) belyser könsrollerna i barnlitteraturen och menar på att barns förståelse och uppfattning av deras omvärld har stor betydelse vad det gäller utformningen av kön och genus i barnlitteratur. Bilder i böcker ligger som grund och är förebilder för hur barn ska bete sig som pojke och flicka och vad de ska bli när de blir vuxna. De kulturella värderingarna uttrycks i barnlitteratur och sociala mönster tydliggörs. Det framgår också i barnlitteratur vad som är feminint och maskulint. Detta menar Kåreland, skapar indirekta erfarenheter hos barn. Detta utgår barn ifrån under sin identitetsutveckling och därmed skapas en könsutveckling. Kåreland menar även att en överdrift kan förvirra barnet då det inte alltid stämmer överens med verkligheten men även att böckers berättelse "[...] ska låta barnen upptäcka vilka positioner som är möjliga för dem att inta som individer"

(Kåreland, 2005:126). Kåreland (2005) hänvisar även till den amerikanska konstvetaren Ellen Handler Spritz som tar upp barns reaktioner i mötet med figurer som i sin tur har ett beteende som inte följer könsmönstren. Spritz menar (enligt Kåreland) att böcker som komplicerar könsfrågan och ifrågasätter könsrollerna är positivt då samhället accepterar mer flickor som går över genusgränsen i verkligheten än pojkar.(Kåreland, 2005:127).

Mer än hälften av pedagogerna ansåg att föräldrar borde vara mer intresserade av barnlitteraturen för deras barn. Detta för att föräldrar ska vara med och bidra till sina barns språkutveckling. Björk och Liberg (2009:12) förespråkar den ”litterära amningen”. Med det menas att det är relevant att gemensamt med barn läsa barnlitteratur för att hjälpa barnens utvecklingen inom språket. Författarna tar upp problemet att inte alla föräldrar läser för sina barn och detta menar Björk och Liberg, kan medverka till läs- och skrivsvårigheter. På grund av detta problem är det extra betydelsefullt att man som pedagog arbetar mycket med barnlitteratur i förskoleåldern. På detta sätt kan det komplettera till den försummade ”litterära amningen” och därmed förbygga eventuella framtida läs- och skrivsvårigheter. En av pedagogerna som intervjuades talade kring förskolan som ett komplement till barns hem. Pedagogerna menade att förskolan skulle erbjuda barn barnlitteratur då de inte fick ta del av den hemma.

Enligt läroplanen för förskolan (www.skolverket.se, 1998:11-12) ska förskolan fungera som ett komplement till hemmet. Vår tolkning av det är att huvudansvaret ligger på pedagogerna att informera föräldrar om att förskola och hem ska samarbeta. Detta är någonting, de flesta hem inte har någon vetskap om. Det ligger även i pedagogers ansvar att informera om barnlitteraturens vikt för barn så att föräldrar får en kunskap om vad det innebär att få barnlitteratur med sig under sin uppväxt. Då får föräldrar en ärlig chans att från början ge sitt barn den ”litterära amningen”.

En annan pedagog anser att det ska ligga mer ansvar på föräldrarna att läsa för sina barn och att pedagogerna på verksamheten bör kunna ställa mer krav på dem. Fast (2008:51-56) menar att barns litterära hemmiljöer kan se olika ut beroende på olika situationer. Hon talar bland annat om klass-, tradition och kulturskillnader i barns hem. Genom en studie kom författaren fram till att barn från en familj i en medelklass hade lättare i skolan med språket än barn i en arbetarfamilj. Detta för att föräldrarna i medelklassen anser att det är viktigt med barnlitteraturen och därmed läser för deras barn. Traditioner kring läsning inom en familj påverkar som sagt den litterära hemmiljön. I vissa familjer läser man mycket böcker, i andra läser man ingenting, inte ens tidningar och detta är, enligt Fast, en betydande faktor.

Då barnlitteraturen är relevant för barns utveckling anser vi att föräldrarna borde ta mer ansvar då det bör ligga i deras intresse att deras barn får en bra väg till utveckling. Det är dock pedagogens uppgift att möta varje barn och deras individuella ”erfarenhetsryggsäck”. Vi ser även tydligt att barn har olika förutsättningar i sina hemmiljöer. Med detta menar vi att hänsyn ska tas till familjers olika kulturer och sociala status. Som nämnts ovan, ska förskolan fungera som ett komplement till hemmet. Detta ska ske genom ett bra samarbete mellan vårdnadshavaren och förskolan. Förskolan ska informera föräldrarna om de olika mål verksamheten strävar efter så samarbetet ger de bästa förutsättningarna för barns utveckling. Det är därför viktigt att dialog sker mellan föräldrar och pedagoger i verksamheter. Att kommunicera med föräldrarna och tala om deras barn, anser vi, vara grundläggande i verksamheter då det är vår uppgift att möta varje barn som en enskild individ och på dennes nivå. Utan kommunikation med föräldrar anser vi att det kan bli ett problem då pedagoger inte får information och vetskap om hur barns användning av litteratur ser ut hemma. Föräldrar får

heller inte kunskap om vikten av att använda den. Detta för att förskolan ska kunna möta individen och se till alla barns bästa.

En av pedagogerna ansåg att barn fick för mycket av media i dagens samhälle och att barn var överstimulerade av dataspel och tv i hemmet. Vi anser att det är viktigt att följa utvecklingen så att barn får ta del av media på ett bra sätt. Barn lär sig att tolka sin omvärld och får den presenterad för sig ur många olika aspekter så som tv och data. Detta fångar många barns intressen, dock att de ska anpassas till en måttlig mängd. Kåreland (2009) skriver om rädslan för att media ska ta över bokläsandet men som visade sig vara tvärt emot. Bokförsäljningen ökade för barn- och ungdomslitteratur under 2000-talet. Hon menar på att berättandet och läsandet sker i många typer av modeller som tv, dataspel och på internet och att det har en bra inverkan på läsvanan. (Kåreland, 2009:67).

Vi ser detta som en stimulering för barns olika sinnen där barn som inte har intresserat sig för barnlitteratur innan, får en förförståelse via tv eller data och kan på detta sätt ta sig till berättelser eller böcker. Däremot har kontakten mellan bok och barn, mellan 3-8 år, minskat kraftigt sedan en undersökning år 1984. Då hade 85% av barnen kontakt med en bok varje dag. Undersökningen år 2001 visade att det var 70% som varje dag tittade eller läste i en bok (Kåreland, 2009:54). Vi ser att dataspel, tv och internet kraftig har tagit en del av bokens plats i samhället men menar inte att det är konstigt, utan ser det snarare som ett komplement till läs- och skrivutveckling. Då samhället utvecklas anser vi det viktigt att även utveckla förskolan och därmed använda data och tv som ett medel i verksamheten istället för att motarbeta denna utveckling.

Enligt Fast (2008:94-95) är data och tv en del av barns liv, men det talas sällan om dess positiva sidor utan istället kring medias dåliga inverkan på dem. Det finns dock studier som visar att olika medier har en positiv effekt på barns utveckling. De lär sig bland annat språk, hur talets uppbyggnad ser ut, att berätta och räkna via spel och andra föreställningar. Det som berättas och visas genom data och tv blir enklare för barnet att relatera till i sin egen värld därför att det genom media blir mer konkret och verklighetstroget. Barnet använder andra sinnen mer än att titta i en bok. Därför anser vi att mediala verktyg kan ses som ett komplement i hemmet och att pedagoger istället kan tipsa föräldrar om roliga men samtidigt lärorika spel för deras barn.

Fantaststimulering med barnlitteraturen som verktyg

Fantasin och det egna skapandet var något som samtliga pedagoger ansåg stimuleras via barnlitteratur. Enligt Fast (2008) skapar barn egna berättelser utifrån de ordval, gestalter och muntliga berättelser de hört, speciellt om barn får mycket av det. Deras erfarenheter av att berätta är ofta inte medvetna utan baseras på de historier som de hört eller tagit del av. Det är en del av den sociokulturella erfarenheten. Ett barn kan i sin fantasi förvandla en penna till ett flygplan och välja ut bilder och tankar som barnets sinnesstämning står i relation till just då (Fast, 2008:70). Fantasi kan inte skapas från ingenting, människan måste basera och forma ett samband mellan verklighet och fantasi. Detta samband kallas erfarenheter och grundas på människans verklighet. Då vuxna har levt längre än barn så är deras fantasiförråd större, därför bör barnets depåer fyllas på med erfarenheter från verkligheten. Varför barnets erfarenheter ska fyllas på är för att barnet själv ska kunna skapa en stabil grund för sin skapande verksamhet. Fantasin bygger på minnet och därav blir barnets kunskapsintag mer öppet. (Vygotskij, 2005:17-20). Vi menar att det är viktigt att barn får mycket erfarenheter med sig så att deras fantasi kan utvidgas och stimuleras och att detta bland annat kan göras via barnlitteratur med text och bild som viktiga aspekter.

Bildens betydelse enligt Dahlgren, Gustafsson, Mellgren och Olsson (2008:55-56) är mycket väsentlig för barns utveckling då det gäller den framtida språkkunskapen. I ett barns första möten med bilderboken ser barnet främst till bilden och lägger inte så stor vikt i texten. Barnet tror att läsandet utgår från bilderna och det är därför viktigt att text och bild samspelar väl så att den som läser inte skiljer texten från det som barnet ser. Barn uppmärksammar lätt när denna synkronisering inte stämmer och då förstår de inte sammanhanget. Tids nog förstår barnet att det är texten som talar och bilderna är ett sätt att förtydliga och komplettera det skriftliga. Nu blir texten en sorts bild för barnet och tar då ett kliv in i skriftspråket. Barn i de äldre förskoleåldrarna memorerar bokstäver och enklare ord som de ser i bilder, vilket förklarar att de lär sig skriva sitt namn för att de vet hur det ser ut, men de kan inte skriva eller läsa då de inte har den fonologiska kunskapen och medvetenheten.

Rhedin (2001:130-131) hävdar att när barn hör berättelser med bilder till, väcks känslor och minnen som barnet inte behöver vara medveten om att det har, det ligger i det undermedvetna. Bilden ger alltså barn en upplevelse som det inte visste om att det hade. Genom en upplevelse som barn undermedvetet har varit med om tidigare, kan barn utvidga och utveckla erfarenheterna. När barn blir lite större är bildbehovet inte lika stort då barn har skapat sig ett bildförråd att fantisera i på egen hand. Fast (2008:70) skriver att med hjälp av fantasin, kan barn skapa sig föreställningar om platser och ting de aldrig sett eller upplevt och har ett behov av att skapa ett sammanhang i sina erfarenheter. När barn hör en berättelse stimulerar detta fantasin och utspelar sig i lek.

Samtliga pedagoger vi intervjuat anser att genom sagostunder med improvisation och dramatisering, skapar barn lekar med hjälp av fantasi. Vi ser att pedagogernas tankar här stämmer väl överens med vad vår tidigare forskning visar. Vi ser det som ett måste i förskolan och anser att användandet av barnlitteratur ger mycket metoder och verktyg till barns fortsatta utveckling genom livet.

”Leken är viktig för utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former simuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter” (www.skolverket.se , 1998:6)

För barn är leken inte verklighet, vilket innebär att det är tillåtet att göra misstag och ingenting är svårt när det sker på låtsas. Leken är för barn en sorts livsstil och därigenom utforskar och upptäcker de världen. Leken har olika syften och funktioner där barn bland annat bearbetar känslor, stimulerar skriftspråksfunktioner och utvecklar och tränar barn i det som är svårt. Barn arbetar här med sin intelligens som är ett samband mellan leken och den kognitiva utvecklingen, det vill säga deras perception och medvetenhet (Eriksen Hagtvet, 2007:29-31).

Vi menar att det är viktigt med pedagogisk medvetenhet kring vad högläsning bidrar till, det vill säga leken, då den är mycket relevant och väsentlig för barns utveckling.

Att utagera i en lek, är för barn ett sätt att bearbeta känslor på, både positiva och negativa. Det kan vara bra för ett barn att bearbeta negativa känslor via lek då alla människor fungerar olika och alla kan inte sätta ord på känslor eller ens vill tala om dem. (Eriksen Hagtvet, 2008:29-31) Detta menar vi är viktigt att förstå som pedagog så att man kan möta barn i deras olikheter. Vidare skriver författarna om utvecklingspsykologin som bland annat behandlar barns utveckling via berättande och lek. Barn arbetar med medvetenheten via leken på det sätt, att de tar en berättelse som de hört och gör en reflektion utifrån sin uppfattning och egen

kunskap, som sedan sätts i relation till verkligheten. Vygotskij (2005:9) menar att medvetenheten är länken mellan känsla och tanke och sätter en mening i och med leken. Han anser att det finns ett tydligt samspel mellan leken och berättandet. Under tiden barn leker sker en historia utifrån vad barnet tidigare upplevt. Barn förvandlar, överdriver och dramatiserar vilket är ett sätt för barn att understryka det typiska.

PEDAGOGERNAS ARBETSSÄTT

Vi kommer att i detta avsnitt följa vår tidigare disponering då vi delar upp pedagogernas arbetssätt utifrån *språkutveckling, verklighetsrelatering och fantasistimulering*.

Utifrån vad pedagogerna hade för tankar kring barnlitteraturens roll i barns utveckling, tolkade vi svaren från intervjuerna att det fanns en relativ stor medvetenhet kring vikten av att barnlitteraturen gynnar barns utveckling. Vi ville då se hur dessa tankar och kunskaper interagerade i deras arbetssätt kring litteraturen och ställde även frågor kring detta. Det visar sig att alla arbetar med barnlitteratur i någon form, men det är dock inte en del av planeringen på en av verksamheterna då det inte sker kontinuerligt.

De hänvisar till tidsbrist och menade att det var därför svårt att planera in litteraturen som en del av deras verksamhet. Det är dessutom stora barngrupper med åldern 1-3 och få pedagoger. De menar därför på att det gäller att prioritera aktiviteterna och som en av pedagogerna uttryckte sig ”det är klart att man kan prioritera in barnlitteraturen i verksamheten, men då konkurrerar den med målning och vattenfärg” (Pedagog 5). Pedagogerna eftertraktar dock mer tid att arbeta med litteratur då de ser det som en viktig aspekt i utvecklingssyfte. Pedagogen önskar att flanosagorna skulle kunna utvecklas på förskolan. Den andra verksamheten arbetade kontinuerligt med barnlitteraturen. Detta gör att pedagogerna konkretiserar deras medvetenhet genom att använda litteraturen på det sätt de tänker kring den och där med underlättar deras arbete. Pedagogerna själva menar att det är viktigt att arbeta med litteraturen och att den ska prioriteras.

Värt att poängtera är åldern på barnen i denna verksamhet, då de är 6 år, skulle kunna vara en faktor till att de arbetar olika med barnlitteraturen. Vår tolkning av intervjuerna i pedagogernas svar om detta, tyder på att det finns en stor kunskap kring vad litteratur ger barn. Pedagogerna ger mycket konkreta exempel och svarar på frågorna i många olika perspektiv. Vi anser att det tyder på ett stort arbetsförråd och ett arbetssätt där böcker är en naturlig del. Har man litteraturen som en naturlig del i verksamheten och arbetar mycket med den så har man enligt oss inga svårigheter att diskutera kring den.

Språkutveckling

Som tidigare nämnt anser vi att åldern inte är ett problem för att arbeta med litteratur. Vi ser att det handlar om anpassning efter hur gamla barnen är. Björk och Liberg (2009:48-50) presenterar ett antal arbetssätt för förskollärare och lärare som innefattar barnlitteratur för olika åldrar på barn i förskola och skola. Storboksmetod är ett bra exempel på att arbeta med barnlitteratur för yngre barn på småbarnsavdelningar men även för de lite äldre barnen som exempelvis 6-åringar. Det handlar om att behandla samma saker fast i olika åldrar och därmed på olika nivåer. En storboksmetod är en stor bok som man läser tillsammans med barnen och innefattar olika roller. De olika karaktärerna kan vara exempelvis berättelser och sagor eller dikter och ramsor. Syftet med ramsor och dikter är att få en lustfylld språkutveckling. Barn får känna på orden och lägger gärna till egna ord som i olika rim och ramsor. Det förekommer även rikligt med upprepningar som gör att barnen känner igen språket. Igenkännande skapar uppmärksamhet hos barn och därmed vet de vad som komma ska. Detta gör att intresset ökar.

Eriksen Hagtvet (2007:183) hävdar att små barn som behandlas passivt med barnlitteratur under barndomen även visar tydliga svagheter i sin kommande språkliga utveckling i skolan. Därför är det viktigt arbeta med de yngre barnen på en småbarnsavdelning men dock i enklare former.

Björk och Liberg (2009:48-50) menar vidare att äldre barn på förskolor eller i förskoleklass som har storboken som arbetsmetod, kan diskutera tillsammans med pedagogerna kring bokens framsida som är beklädd med en bild. Barnen för diskussioner bland annat kring bokens handling, kring vem som är huvudperson och dess karaktärer. Bilden fungerar som ledtråd för vad som komma ska och det gäller att fånga barnens intresse och att uppmuntra.

En viktig läroprocess är att ha en förförståelse kring vad som ska hända. Barnen ska göra antaganden, alltså ge förslag på händelse för den kommande sidan. Dessa antagande byggs på den aktuella sidan med bilden som utgångspunkt för deras redan värvade erfarenheter. Här fungerar alltså bilden som en ledtråd för den kommande händelsen i boken. När barnen sedan får svar på om deras hypoteser stämmer överens med innehållet kan de avgöra om deras tolkning är korrekt eller inkorrekt. Detta göra att barnen får nya erfarenheter och om det visar sig att deras gissning inte stämmer så justerar barnen själva till felet utan pedagogens tillrättavisande.

Då det är en sexårsverksamhet som jämförs med en 1-3 års-avdelning i arbetet, kan vi se skillnader i arbetssätt eftersom åldrarna är så olika. Med stöd från Eriksen Hagtvet (2007) och Björk och Liberg (2009) anser vi dock att det inte finns något hinder för att anpassa barnlitteratur till barns olika åldrar. Vår åsikt är att arbetsmetoder och verktyg är grundläggande för att skapa ett bra arbetsklimat och för att kunna planera in barnlitteratur på ett icke tidskrävande sätt. Vi anser att en pedagog som har med sig många metoder och arbetsverktyg, kan arbeta på ett sätt som underlättar verksamheten och då blir inte ett stort projekt att ge barn tillgång till språkutveckling. Vidare menar vi att om man som pedagog är medveten kring sin kunskap som pedagog så blir inte litteraturarbetet med barnen ett stort skrämmande projekt utan det kan naturligt falla in i verksamheten. Det går att ta tillvara på olika situationer och snabbt fånga sammanhang där barn på eget bevåg sätter sig och tittar i en bok eller intresserar sig för bokstäver. Har man som pedagog med sig kunskaperna om vad litteratur innebär så tror vi att det går att ta tillvara på tiden och därmed minska risken för stress på grund av tidsbrist.

Vi anser att barnlitteraturen ska vara en del av verksamhetens planering, därför att det är den bästa möjligheten att nå fram till barns språkutveckling, verklighetsrelatering och fantasistimulering. Dessa aspekter tar upp stora delar av läroplanen för förskolans olika utvecklingsmål och vi ser det som en fördel att arbeta med barnlitteraturen i verksamheten. Fördel på det sätt att barnlitteraturen kan koppla samman aspekterna med målen och vidare leda till en mindre omfattande planering. Vår tanke är då att litteraturen kan vara en utgångspunkt för målning, sång, lek, dramatisering och andra inplanerade aktiviteter i verksamheten.

Verklighetsrelatering

Som ovan nämnt, handlar det om att barn ska känna igen sig i barnlitteratur och bilder. Rhedin (2004:35) hävdar att i böcker för barn i de tidigaste åldrarna, visar bilder skildringar mellan föremål som betyder något för barn. Det kan exempelvis röra sig om olika beteendemönster i vardagslivet hos både djur och människor. Små barn har ett behov av tydlighet i böcker. En bilderbok har ofta lite eller ingen text alls som kompletterar bilderna, därför är det viktigt att bilderna är genomtänkta i sin illustration. Det handlar om att bilderna

ska följa varandra tidsenligt, att bilderna ska ligga i en viss realistisk tidsaspekt där barnen inte ska behöva tolka mellanliggande händelser. Rhedin, (2001, s 13) menar vidare att det handlar om att ge barn information på olika sätt där många bilderböcker har didaktiska och pedagogiska ambitioner. Barn får en omvärldsorientering genom bilderboken där den åskådliga gestalten förklarar och beskriver abstrakt och konkret kunskap för barn. ”Genom att klä in texten i en fiktion och förse den med dekorativa och glada bilder görs kunskapen lustfylld och knyts till underhållningen, leken och fantasin” Rhedin, (2001:13).

Vi kan se att det är lämpligt att använda sig av bilderböcker med de yngre barnen på en förskola då det är bilderna som talat till de yngsta åldrarna. Förslagsvis kan pedagoger läsa en bilderbok under samlingsstunden som har detta pedagogiska och didaktiska syfte. Maxböckerna är ett exempel på didaktiska och verklighetsrelaterade böcker. De tar upp vardagssituationer utifrån barns verklighet som pottränning, lekar och belysning av att konflikter existerar. När barn får detta läst för sig får dem även en inblick i omvärldsuppfattning utifrån ett vardagsperspektiv och kan då relatera det till sitt eget.

De äldre barnen i förskola och i förskoleklass har kommit längre i sin verklighetsuppfattning och har skapat sig mer erfarenheter. Vi ser tillfälle att arbeta med livskunskap och etiska områden. Som vi tidigare tog upp under rubriken ”*Pedagogernas tankar*”(s 15) så talar Ärnström om minnesberättelser och dess betydelse för barns berättande. Ärnström (2008:194-196) tar upp ett arbetssätt och projekt som behandlar barns minnen i berättande och bilder i en så kallad berättardag. Först ska barnen bli förberedda på vad som komma ska och vad deras minne ska handla om. Vad minnet ska handla om ser vi som ett tillfälle att diskutera i hemmet tillsammans med föräldrar. Vidare menar Ärnström att väl tillbaka i verksamheten ska gruppen knyta samman sina minnen genom att ta del av varandras. Tillslut får barnen måla sina minnesbilder för att slutligen sätta ihop och bygga en berättelse av alla minnen. Ärnström (2008:196) skriver om barns svårigheter att berätta kring saker och ting de målat och menar att det är bättre för barn att först få tänka igenom sin berättelse, sedan berätta den för att tills slut skriva eller måla den.

Vi anser att arbetssättet med berättardagen, kan hjälpa barn att nå och bli bekant med många olika hälsofrämjande och etiska områden. Vi ser även att barn får mycket bekräftelse via framträdande, att få stå i centrum och berätta in egen betydelsefulla berättelse inför en publik. När barn har målat sina berättelser och historier ska de göra en gemensam saga genom allas målningar. För att skapa en saga med olika utgångspunkter krävs både eftertanke, erfarenheter i tid- och rumsaspekter och fantasi anser vi. Detta får barn även öva upp genom sagoskapande.

Fantastimulering

Att arbeta med barnlitteratur är något som vi nu med hjälp av den tidigare forskningen, vet är främjande för barns fantastistimulering. Genom berättande skapas lekar där barn lever ut sina minnen och känslor. Leken är ett sorts återberättande menar Fast (2008:70-71). Leken är därmed inte slumpmässig. Därför ska barn få ta del av litterära aspekter som både läsning och muntligt berättande. På det sättet får barn mer erfarenheter som främjar deras fantasi vilket de sedan får utagera i lek. Därför menar vi att ett arbete med barnböcker är nödvändigt.

Som tidigare nämnts är det betydelsefullt för barn att ta del av bilderböcker då de kan koppla bilderna till sin verkliga och fantasi. Att arbeta med bilderböcker kontinuerligt och skapa en rutin blir ett arbetssätt som hjälper barn att fylla på sitt fantasiförråd. Vi ser detta som ett bra och enkelt arbetssätt som är lätt att planera in i en verksamhet.

I ett arbete med de äldre barnen på en förskola och en sexårsverksamhet finns olika berättartekniker och berättarlekar som främjar och stimulerar barns fantasiförmåga. Hägglund och Fredin (2005:61-62) ger tips på olika berättarlekar. En lek som nämns heter ”Saga i ring”. Barnen sitter tillsammans i en ring på golvet varav en får hålla i en sten, så kallad ”berättarstenen”. Den som håller i stenen får börja berätta på en saga och när berättaren sagt högst två och en halv meningar måste stenen vandra vidare till personen bredvid. Denna lek handlar om att föra en berättelse vidare så att gruppen tillsammans kan skapa en historia. Det är viktigt att lyssna och att komma ihåg idéer som man ska försöka utveckla. Hägglund och Fredin (2005:56) menar att genom dramaövningar utvecklar man sin fantasi och förståelseförmåga.

PEDAGOGERNAS RELATION TILL LPFÖ98

En av frågorna vi hade till pedagogerna handlade om läroplanen för förskolan. Vi ville veta om de kunde koppla barnlitteraturens viktiga aspekter till läroplanen. Detta visade sig vara en svår fråga som ställde pedagogernas kunskap kring läroplanen till sin spets. Detta då läroplanen inte konkret talar kring litteraturarbete utan om utvecklingsområden som indirekt gynnas av barnlitteraturen. De flesta pedagogerna påstod sig inte veta vad läroplanen innehöll men de talade kring olika aspekter som står i läroplanen som strävandemål.

Det var dock två pedagoger som inte hade en aning om det gick att koppla litteraturens betydelse till läroplanen. Vi anser att läroplanen är en grund förskolan står på och det är den verksamheten ska utgå ifrån, därför ser vi vikten av att kunna göra väsentliga kopplingar till Lpfö98.

Vi hävdar att ett sätt att hålla pedagogerna uppdaterade i läroplanen är att den får vara en utgångspunkt i arbetet och planeringen. Ett samarbete mellan pedagoger föder nya tolkningar ur olika aspekter och synsätt av läroplanen. Därmed skapas ett samspel som blir mer fantasirikt. Att ha läroplanen nära i sitt arbete och som grund för det man gör, skapar en medvetenhet och därmed är det enklare att ta tillvara på situationer där barn lär. Vi menar vidare att Lpfö98 är en utgångspunkt och tillgång för pedagoger i olika verksamheter. Den ska fungera som en mall som beskriver vad barn ska få med sig i sin utveckling vilket är en förmån. Från intervjuerna fick vi följande svar när vi frågade om de kunde och på vilket sätt det går att sammankoppla barnlitteraturen till läroplanen för förskolan

Jag vet bara i stort, om man kan säga det (Pedagog 2).

Oj, inte så på rak arm, det kan jag inte, men det finns säkert några skrivningar som står, som barnen har rättigheter att ta del av (Pedagog 6).

Vi upplever att Lpfö98 snarare ses som en belastning och utifrån dessa citerade svar, så är det inte självklart att läroplanen ligger till grund för den dagliga planeringen och verksamheten. Resterande del av pedagoger som intervjuats kunde delvis sätta barnlitteraturen i förbindelse till Lpfö98. Dock ser vi ett smalt relaterande överlag. Under intervjuerna, upptäcktes enligt vår tolkning, en viss osäkerhet som därmed gav diffusa och korta svar

SLUTDISKUSSION

Genom den här undersökningen har syftet och frågeställningen varit att ta reda på hur pedagoger tänker kring barnlitteratur i förskoleverksamheter samt hur de integrerar dem i sitt arbetssätt. Samtliga pedagoger anser att barn genom berättelser skapar lekar, bilder, texter och ser det som en viktig del i barns många utvecklingsområden. Det pedagogerna tryckte mest på var språkutveckling, verklighetsrelatering och fantasistimulering när vi ifrågasatte litteraturens vikt för barns utveckling. Tolkningen av dessa tre områden ses som en grund för vad pedagogerna vet om barnlitteraturens betydelse för barn.

Vi som författare har, under undersökningens gång, fått en bredare vetskap och en djupare utvecklad medvetenhet om områdena. Språkutvecklingen, verklighetsrelateringen och fantasistimuleringen är relevant för barn och kan nås genom barnlitteratur. Den tidigare forskningen har visat att dessa områden bearbetas genom böcker och berättande. Det har hjälpt till att styrka både pedagogernas och våra egna tankar. Vi kan se att berättande leder till indirekta faktorer som fantasi, lek, bearbetning av upplevelser och känslor och att det är grunden till vad man behöver ha med sig i sin uppväxt och utveckling.

Trots tolkningen av pedagogernas medvetenhet och kunskap, ser vi en del brister när deras tankar ska integreras i en av verksamheterna. En del av pedagogerna talar kring att barnlitteraturen inte är en schemalagd rutin utan konkurrerar med annat som prioriteras. Vi ser många delar i verksamheten som i samspel med barnlitteratur, skulle kunna komplettera varandra i en helhet. Barnlitteratur kan leda till en skapande verksamhet där utveckling genom alla de tre områdena sker. Den andra verksamheten har en interaktion mellan tanke och arbete. De använder sig av barnlitteratur dagligen i syfte att barnen lär sig lyssna, språka, fantisera och känna igen sig. De använder barnlitteratur i olika teman och i sociala och emotionella övningar. Vi ser att alla pedagoger har någon form av medvetenhet i litteraturens betydelse för barn. Det skiljer sig dock i de olika verksamheternas arbeten. Tolkningen av varför det skiljer sig är de stora ålderskillnaderna mellan barnen. Vi ser att sexåringar redan har med sig mer av alla de tre områdena vi utgått ifrån än vad en ett till treåring har. Detta gör det mer naturligt och enklare att arbeta med barnlitteratur. Det finns därmed en förståelse för att det är skillnader i olika förskoleverksamheter. Vi anser dock att oavsett ålder på barn så kan man anpassa sitt arbetssätt för att göra litteraturen som en del i en helhet.

För att svara på frågeställningen kring hur pedagogerna förhåller sig i sitt arbetssätt till läroplanen, kom vi fram till att det inte var någon självklarhet att pedagogerna såg sambandet. Lpfö98 är en grund för alla förskoleverksamheters arbete och att de ska följas. Vi anser att det är en självklarhet att använda sig av läroplanen i det pedagogiska arbetet. Vi ser det oroväckande då vi inför intervjuerna antog att pedagogerna utgick ifrån läroplanen i deras planering. Vår uppfattning är att läroplanen kan upplevas diffus och oklar men det finns förhoppningar om att den nya reviderade läroplanen som träder i kraft juli 2011, är mer konkret och enkel att arbeta efter.

Här följer några punkter ur den reviderade läroplanen för förskolan där förskollärare ska ansvara för att barn:

”• tillägnar sig och nyanserar innebörden i begrepp, ser samband och upptäcker nya sätt att förstå sin omvärld,

• utvecklar sin förmåga att lyssna, reflektera och ge uttryck för egna uppfattningar och försöker förstå andras perspektiv,

- utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra,
- utvecklar intresse för skriftspråk samt förståelse för symboler och deras kommunikativa funktioner,
- utvecklar intresse för bilder, texter och olika medier samt sin förmåga att använda sig av, tolka och samtala om dessa,
- utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama” (www.skolverket.se, 2011:10)

Vi ser att den reviderade läroplanen visar tydlighet i vad barnen ska få ta del av i förskolan. Utifrån den punkt där barn bland annat ska få utveckla talspråk, ordförråd och begrepp ser vi en tydlig koppling till barnlitteraturen. Vi ser att den reviderade läroplanen är mer tydlig på det sätt att fler punkter av de strävandemålen som finns är kopplade till språket barn ska få med sig enligt reviderade läroplanen. Vi kopplar tydligt språket till barnlitteratur och därför ser vi att den reviderade läroplanen mer konkret att arbeta efter.

Vi anser att intervjuerna har varit en fördel för oss i undersökningen då vi genom denna metod anser oss få bredare svar och har möjlighet till följdfrågor till pedagogerna. Med bredare svar menar vi att den intervjuade får möjlighet att utveckla sitt svar. Intervjumaterialet är grunden till vad resultatet visade. Detta resultat hade dock kunnat sett annorlunda ut om vi hade arbetat mer med våra frågor i den mening, att ställa följdfrågor så att svaren blev mer konkreta. Vi hade då bättre kunnat tolka svaren vi fick av pedagogerna. Resultatet hade också blivit annorlunda om vi hade uteslutit den kvalitativa metoden, intervju, och istället skickat ut ett pappersformulär med frågor det vill säga att vi gjort en kvantitativ undersökning. Då hade pedagogerna fått mer fasta svarsalternativ vilket i sig grunder sig utifrån våra hypoteser. Undersökningen hade enligt vår mening blivit mer styrd.

Skolans ansvar är att uppfostra elever till demokratiska medborgare (www.skolverket.se). Vi ser att barnlitteratur kan hjälpa till med det.

LITTERATURLISTA

- Claesson, S. (2007). *Spår av teorier i praktiken- några skolexempel*. Lund: Studentlitteratur
- Dahlgren, G, Gustafsson, K, Mellgren, E & Olsson, L-E.(2008). *Barn upptäcker skriftspråket*. Stockholm: Liber
- Dysthe, O. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: studentlitteratur
- Esaïsson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wångerud, L. (2007). *Metodpraktikan*. Stockholm: Nordstedts juridik
- Eriksen Hagtvét, B. (2007). *Språkstimulering. Del 1: Tal och skrift i förskoleåldern*. Stockholm: Natur och Kultur
- Fast, C. (2008). *Literacy- i familj, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur
- Gilje, N & Grimen, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos
- Hägglun, K & Fredin, K. (2005). *Drama bok*. Stockholm: Liber
- Johansson, B. & Svedner P O. (2006). *Examensarbete i lärarutbildningen*. Uppsala: kunskapsföretaget.
- Kåreland, L. (2009). *Barnboken i samhället*. Lund: studentlitteratur
- Kåreland, L . (2005). *Modig och stark-eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och Kultur
- Kåreland, L. (2001). *Möte med barnboken*. Uppsala: Mediaprint Uppsala.
- Liberg, C & Björk, M. (2009). *Vägar in i skriftspråket – tillsammans och på egen hand*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Nettervik, I. (2004). *I barnbokens värld*. Malmö: Elanders Berlings
- Nikolajeva, M. (2004). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.
- Reinecker, L & Jorgensen P. (2008). *Att skriva en bra uppsats*. Malmö: Liber
- Rhedin, U. (2004). *Bilderbokens hemligheter*. Stockholm: Alfabeta
- Rhedin, U. (2001). *Bilderboken – på väg mot en teori*. Stockholm: Alfabeta
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Säljö, R. (2002). *Lärande i praktiken- ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma
- Vygotskij, L. (2005). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos
- Ärnström, U. (2008). *Varför?- en bok om berättelse i undervisning*. Lund: BTJ

Internetkällor

Skolverket

Hämtat: 1 November 2010, från:

<http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a003800300038003002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d0031003000360037/target/Record%3Fk%3D1067>

Hämtat: 14 December 2010, från:

<http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a003800300038003002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d0032003400340032/target/Record%3Fk%3D2442>

Muntliga källor

Intervjuer med sex pedagoger, 2010-11-16 och 2010-11-17, inspelning och transkrip finns hos författarna.

Intervjufrågor

1. På vilket sätt tror du barnlitteratur gynnar barns utveckling?
 - Individuellt och grupp?
 - På vilket sätt drar ni nytta av det?
 - Anser du det nödvändigt i verksamheten?
 - Koppla till lpfö98.

2. Tror du att barn missgynnas i sin utveckling om barnlitteratur inte är en relevant del i verksamheten?
 - På vilket sätt då/varför?

3. Hur såg man på barnlitteratur när du utbildade dig?
 - Hur ser du på vidareutbildning inom barnlitteraturen?
 - Vad skulle du vilja lära dig mer kring det?

4. På vilket sätt väljer du ut barnlitteraturen?
 - Är det viktigt att ha en tanke bakom det?

5. Hur går det till när du läser för barnen?
 - Vid ev. tidsbrist: På vilket sätt skulle man kunna planera så att barnlitteraturen får ta del/större del utav verksamheten?